

УДК 343.9

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРЕДМЕТА КОНТРАБАНДИ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ ЧИ ПРЕКУРСОРІВ АБО ФАЛЬСИФІКОВАНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

Горбаченко П.А., консультант
Антитерористичний центр при Службі безпеки України

Стаття присвячена визначенню предмета контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, а також перспектив можливого вдосконалення предмета досліджуваного складу злочину шляхом його розширення. Автор розглянув поняття такої кримінально-правової категорії, як «предмет злочину». Також автор визначив предмет контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів. Крім того, автор приділив увагу дослідженню проблеми необхідності розширення предмета складу злочину, відповідальність за який передбачена статтею 305 КК України.

Ключові слова: предмет злочину, контрабанда, наркотичні засоби, психотропні речовини, аналоги, прекурсори, фальсифіковані лікарські засоби.

Статья посвящена определению предмета контрабанды наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов или прекурсоров или фальсифицированных лекарственных средств, а также перспектив возможного усовершенствования предмета исследуемого состава преступления путем его расширения. Автор рассмотрел понятие такой уголовно-правовой категории, как «предмет преступления». Также автор определил предмет контрабанды наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов или прекурсоров или фальсифицированных лекарственных средств. Кроме того, автор уделит внимание исследованию проблемы необходимости расширения предмета состава преступления, ответственность за который предусмотрена статьей 305 УК Украины.

Ключевые слова: предмет преступления, контрабанда, наркотические средства, психотропные вещества, аналоги, прекурсоры, фальсифицированные лекарственные средства.

Gorbachenko P.A. WAYS OF IMPROVEMENT OF THE ARTICLE OF SMUGGLING OF DRUGS, PSYCHOTROPIC SUBSTANCES, THEIR ANALOGS AND PRECURSORS OR COUNTERFEIT MEDICINES

The article is sanctified of the article of smuggling of drugs, psychotropic substances, their analogs and precursors or counterfeit medicines. The article also determines the ways of possible improvement of the article of the probed corpus delict by his expansion. An author considered a „article of crime”. Also an author defined the article of smuggling of drugs, psychotropic substances, their analogs and precursors or counterfeit medicines. The necessity of expansion of the article of smuggling of drugs, psychotropic substances, their analogs and precursors or counterfeit medicines is considered in the article.

Key words: article of crime, smuggling, drugs, psychotropic substances, analogs, precursors, counterfeit medicines.

Постановка проблеми та її актуальність. У сучасній теорії кримінального права питання про значення предмета злочину та його місця у складі конкретного злочину залишаються дискусійними.

При цьому теоретичні знання про предмет злочину мають значення не тільки при вирішенні питання про розташування окремих статей в Особливій частині КК України відповідно до об'єктів посягання, відмежуванні його від засобів, знарядь скоєння злочину, оскільки одна і та ж матеріальна річ може бути і предметом, і знаряддям вчинення злочину (наприклад, зброя, документи, транспортні засоби, інструменти, інвентар тощо), але й при кримінально-правовій кваліфікації діяння та вирішенні питання щодо притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Аналіз предмету складу контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, а також перспектив його удосконалення та розширення залишається достатньо актуальним, оскільки таке суспільно небезпечне явище є однією із загроз національній безпеці та національним інтересам України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В різні часи значну увагу вивченню кримінально-правових проблем предмета злочину приділяли такі вчені, як М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, Я.М. Брайнін, М.А. Гельфер, В.К. Глістін, В.К. Гришук, В.І. Гуров, О.М. Джужа, Є.К. Каіржанов, О.Ф. Кістяківський, М.И. Коржанський, Г.А. Крігер, В.М. Кудрявцев, П.С. Матишевський, П.П. Михайленко, А.А. Музыка, В.О. Навроцький, Г.П. Новосьолов, О.В. Наумов, М.І. Панов, А.А. Піонтковський, О.Я. Светлов, В.Д. Спасович, О.Є. Спірідонова, В.В. Сташис, Є.Л. Стрельцов, М.С. Таганцев, В.Я. Тацій, О.М. Трайнін, Є.В. Фесенко, В.Д. Філімонов та інші.

У цих роботах предмет злочину розглядався як:
– речі, у зв'язку з якими або з приводу яких вчиняється злочин [1, с. 174; 2, с. 178–179];
– матеріальні умови або форми закріплення відповідних суспільних відносин [3, с. 144];
– елемент об'єкта посягання, впливаючи на який злочинець порушує або намагається порушити суспільні відносини [4, с. 303].

Разом з тим сучасний стан наукових розробок, що стосуються предмета злочину, як

зазначає Є.В. Лашук, не можна визнати задовільним, оскільки їм бракує комплексного підходу у вивченні цієї проблеми, за своїм змістом вони позбавлені фундаментальності, зазвичай є фрагментарними чи навіть описовими [5, с. 1].

Також слід зазначити, що останнім часом в окремих наукових працях українські та російські дослідники, долаючи традиційне ставлення юристів до аналізованої проблеми, сміливо і по-новому намагаються вирішити її теоретико-правові аспекти. Це, зокрема, такі науковці, як Д.С. Азаров, М.П. Бікмурзін, В.В. Кузнецов, Г.П. Новосьолов.

Мета статті полягає у визначенні предмета складу злочину, відповідальність за який передбачена ст. 305 КК України, а також узагальненні та виробленні пропозицій щодо визначення можливих шляхів удосконалення предмету досліджуваного складу злочину шляхом його розширення.

Вклад основного матеріалу. Сьогодні більшістю вчених підтримується точка зору, що предметом злочину необхідно вважати будь-які речі матеріального світу, з певними властивостями яких кримінальний закон пов'язує наявність у діяч особи ознак конкретного складу злочину.

Зокрема, Є.В. Лашуком розроблено правила визначення предмета злочину, а саме:

- предмет злочину – це матеріальні цінності, що фіксуються органами чуття людини або спеціальними технічними засобами;

- предмет злочину є складовою об'єкта злочину та нерозривно пов'язаний із суспільними відносинами, які охороняються кримінальним законом;

- предмет злочину пов'язаний з об'єктивною стороною – з приводу предмета та (чи) шляхом безпосереднього впливу на нього вчиняються злочинні діяння, а також предмет відрізняється від «активних» ознак – знарядь і засобів вчинення злочину – своєю «пасивністю» і зв'язком з об'єктом злочину;

- предмет злочину пов'язаний з метою злочинця певним чином на нього вплинути (саме з приводу цього предмета вчинюється злочин);

- предмет злочину є факультативною ознакою об'єкта злочину (якщо він визначений у законі або логічно випливає з його змісту, предмет стає обов'язковою ознакою конкретного злочину) [5, с. 9].

На основі вищезазначеного Є.В. Лашук дійшов висновку, що предмет злочину – це факультативна ознака об'єкта злочину, що знаходить свій прояв у матеріальних цінностях (котрі людина може сприймати органами чуття чи фіксувати спеціальними технічними засобами), з приводу яких та (або) шляхом безпосереднього впливу на які вчиняється злочинне діяння [5, с. 8].

Взагалі дослідники проблеми предмета злочину сформулювали низку концептів, пов'язаних із визначенням його місця у складі злочину:

1) погляд, відповідно до якого предмет злочину визнається факультативною ознакою складу злочину (М.І. Бажанов, П.С. Матишевський, О.В. Наумов, В.Я. Тацій). При цьому

вчені, які підтримують згадану теорію, хоча й визнають предмет злочину як факультативну ознаку складу злочину, проте насправді доводять його залежність від об'єкта посягання;

2) предмет злочину слід відносити до ознак об'єктивної сторони складу злочину (П.П. Михайленко, М.П. Бікмурзін);

3) предмет злочину є складовою об'єкта злочину чи виступає будь-яким структурним елементом суспільних відносин, що охороняються кримінальним законом (О.Ф. Кістяківський, В.Д. Спасович, М.С. Таганцев, Б.С. Нікіфоров) [6, с. 90–92].

На сьогодні найбільш розповсюдженою точкою зору є: предмет злочину не може бути самостійним елементом складу злочину. Це зумовлено тим, що склад злочину являє собою сукупність його обов'язкових елементів (об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта, суб'єктивної сторони). Відсутність хоча б одного з цих елементів виключає склад злочину і, отже, кримінальну відповідальність. У свою чергу, предмет злочину є не обов'язковим, а факультативним щодо загального поняття складу злочину, а отже, його можна визначити лише як ознаку, а не елемент складу злочину [7, с. 38–39].

Крім того, щодо співвідношення об'єкта і предмета слід зазначити, що предмет злочину як самостійна ознака завжди існує поряд з об'єктом. Відтак, об'єкт і предмет у сукупності по суті утворюють самостійний елемент складу злочину.

Предмет є обов'язковою ознакою такого складу злочину, як контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів, або фальсифікованих лікарських засобів, і його визначення має важливе значення, оскільки даний злочин належить до так званих «предметних» злочинів. Відсутність такої ознаки виключає можливість кваліфікації діяння особи за вказаною статтею

Предметом злочину, передбаченого ст. 305 КК України, є:

- наркотичні засоби – речовини природні чи синтетичні, препарати, рослини, включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 року № 770; далі – Перелік);

- психотропні речовини – речовини природні чи синтетичні, препарати, природні матеріали, включені до Переліку;

- аналоги наркотичних засобів і психотропних речовин – заборонені до обігу на території України речовини синтетичні чи природні, не включені до Переліку, хімічна структура та властивості яких подібні до хімічної структури та властивостей наркотичних засобів і психотропних речовин, психоактивну дію яких вони відтворюють;

- прекурсори наркотичних засобів і психотропних речовин – речовини, які використовуються для виробництва, виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин, включені до Переліку [8];

- фальсифіковані лікарські засоби – це лікарські засоби, які умисно промарковані неідентично (невідповідно) відомостям (одній або декільком з них) про лікарські засоби з відпо-

відними назвами, що внесені до Державного реєстру лікарських засобів України, а так само лікарські засоби, умисно підроблені в інший спосіб, і які не відповідають відомостям (одній або декільком з них), у тому числі складу, про лікарські засоби з відповідними назвами, що внесені до Державного реєстру лікарських засобів України [9].

Взагалі до лікарських засобів належать: активні фармацевтичні інгредієнти (будь-яка речовина чи суміш речовин, що призначена для використання у виробництві лікарського засобу і під час цього використання стає його активним інгредієнтом), продукція «in bulk» (будь-який лікарський засіб, призначений для виробництва готового лікарського засобу, який пройшов усі стадії технологічного процесу, крім стадії фасування та/або кінцевого пакування і маркування); готові лікарські препарати (лікарські препарати, ліки, медикаменти); гомеопатичні засоби; засоби, які використовуються для виявлення збудників хвороб, а також боротьби із збудниками хвороб та паразитами; лікарські косметичні засоби та лікарські домішки до харчових продуктів [10, с. 615].

Фахівці відзначають, що найчастіше всього підробляють широко розрекламовані у засобах масової інформації лікарські засоби (протимікробні лікарські засоби, гормональні препарати, антигістамінні, судинно-розширювальні лікарські засоби, препарати, що вживають при сексуальних розладах тощо). При цьому слід враховувати, що не є предметом досліджуваного злочину, зокрема, неякісні (субстандартні) лікарські засоби (препарати, виготовлені легальним виробником з правильним маркуванням, але які за відсутності належних умов виробництва, транспортування та зберігання не відповідають установленим вимогам нормативних документів) та так звані «плацебо» (речовини без явних лікарських властивостей, що використовується в якості лікарського засобу, лікарський ефект якого пов'язаний з вірою самого пацієнта в дію препарату) [11, с. 14, 16].

Розмір наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів може бути невеликий, значний, великий і особливо великий. Відповідно до пункту 12 постанови Пленуму Верховного Суду України від 3 червня 2005 року № 8 «Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил» для наявності складу злочину, передбаченого частиною 1 статті 305 КК України, розмір предмета контрабанди значення не має [12]. Однак злочинною повинна визнаватися лише така контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, якщо їх розмір не є настільки незначним, що підпадає під ознаки малозначного діяння [10, с. 616–617].

При цьому зауважимо, що визначення невеликих, великих і особливо великих кількостей наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, що перебувають у незаконному обігу, проводиться на підставі наказу Міністерства охорони здоров'я України від 01.08.2000 р. № 188, яким затверджені відповідні Таблиці 1, 2 і 3.

Оскільки кількості аналогів наркотичних засобів та фальсифікованих лікарських засобів не визначені у згаданих Таблицях, то будь-яка їх кількість є предметом контрабанди.

Вирішуючи питання про кваліфікацію дій винного, суд повинен мати на увазі, що в тих випадках, коли вони були пов'язані з наркотичними засобами, психотропними речовинами або їх аналогами різних видів, розмір цих засобів (речовин) визначається виходячи з їх загальної кількості. Якщо ж поряд із такими засобами чи речовинами предметом злочину був ще й прекурсор, неприпустимо об'єднувати їх кількість із кількістю останнього. Можна скласти лише кількість прекурсорів різних видів [13].

На даний час серед вчених та практичних працівників тривають дискусії щодо необхідності розширення предмету складу злочину, відповідальності за який передбачена ст. 305 КК України.

Серед останніх досліджень на згадану тему слід відзначити позицію С.О. Сороки, яка робить висновок, що переміщення отруйних, сильнодіючих речовин не може утворювати контрабанду як злочин у сфері господарської діяльності, оскільки порушує порядок суспільних відносин у сфері охорони здоров'я населення, а тому пропонує звузити предмет злочину ч. 1 ст. 201 КК України шляхом виключення слів «отруйні, сильнодіючі речовини» і включення їх, диференціювавши відповідальність залежно від їх розміру (невеликий, великий, особливо великий), до ст. 305 КК України, тим самим розширити предмет цього злочину [14, с. 10].

Слід погодитись зі слушністю такої пропозиції, оскільки контрабанда отруйних та сильнодіючих речовин дійсно, в першу чергу, створює загрозу саме здоров'ю населення.

Окрім того, з огляду на загрозливі масштаби поширення наркоманії у світі, збільшення кількості наркозалежних громадян України, тенденції зростання обсягів наркотичних засобів та психотропних речовин, виготовлених в Україні, та з метою недопущення перетворення України на країну-виробника наркотичних засобів та створення розгалуженої мережі нарколабораторій доцільним видається посилити державний контроль за інструментами та обладнанням, яке може бути використано для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Під обладнанням, призначеним для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, потрібно розуміти апарати, пристрої, прилади, за допомогою яких ці засоби й речовини виготовляються (наприклад, конденсаційна труба, випарник, генератор пари, прес, необхідні для виготовлення гашишу), чи окремі вузли, деталі відповідного агрегата (наприклад, насос для відсмоктування фільтра при перегонці опію) [13]. Використані для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів побутові предмети (кухонний посуд, млинок для кави, м'ясорубка тощо) обладнанням, призначеним для цієї мети, за змістом закону не визнаються. Не належать до зазначеного обладнання і такі предмети медичного призначення, як шприци, стандартні флакони для розфасування ліків,

скляні відвідні трубки та ін. [13]. Визначення поняття «інструменту, що може бути використаний для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» сьогодні в законодавстві України відсутнє.

Сьогодні КК України у ст. 313 передбачає кримінальну відповідальність за викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем, та інші незаконні дії з таким обладнанням. У свою чергу, диспозиція ч. 1 ст. 305 КК України передбачає вичерпний перелік засобів та речовин, що є предметом цього злочину, тому, наприклад, контрабанда обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів або психотропних речовин, у разі наявності відповідних підстав слід кваліфікувати за статтею 201 КК України [15, с. 904].

Встановлення дієвого державного контролю за такими інструментами та обладнанням можливе шляхом прийняття окремого підзаконного нормативно-правового акта або ж внесення відповідних змін до Переліку обладнання, яке використовується для виробництва, виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та підлягає контролю (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 05.03.2008 № 140), в якому передбачити удосконалений список таких інструментів та обладнання, переміщення яких через митний кордон України буде заборонено або обмежено.

У зв'язку з цим та зважаючи, що контрабандне ввезення на територію України згаданих інструментів та обладнання здійснюватиметься здебільшого для виготовлення сильних за своїм впливом на організм людини та небезпечних для її здоров'я висококонцентрованих препаратів, зокрема синтетичного та напівсинтетичного походження, пропонуємо розширити предмет злочину, передбаченого ст. 305 КК України, інструментами та обладнанням, призначеними для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Висновки. Тенденція активної перебудови наркоринку в Україні та збільшення обсягів незаконного обігу наркотиків зумовлюється, зокрема, й таким суспільно небезпечним явищем, як контрабанда наркотичних засобів, оскільки на фоні збільшення кількості споживачів наркотиків в Україні зростає попит на різноманітні їх види та сорти, у тому числі своєрідні новинки світового наркоринку. При цьому контрабанда, відповідальність за яку передбачена ст. 305 КК України, на даний час залишається однією із загроз національній безпеці та національним інтересам України, а також інтересам конкретної людини.

Предметом цього злочину на сьогодні є наркотичні засоби, психотропні речовини, аналоги і прекурсори наркотичних таких засобів та речовин, фальсифіковані лікарські засоби.

Водночас серед вчених та практичних працівників тривають дискусії щодо необхідності розширення предмету складу злочину, відповідальність за який передбачена ст. 305 КК України.

З урахуванням викладеного та з метою подальшої рішучої протидії контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів, або фальсифікованих лікарських засобів, недопущення завдання шкоди суспільним відносинам у сфері охорони здоров'я населення, а також виготовлення в Україні сильних за своїм впливом на організм людини та небезпечних для її здоров'я висококонцентрованих препаратів, зокрема синтетичного та напівсинтетичного походження, на сьогодні актуальними залишаються пропозиції щодо розширення предмету складу злочину, передбаченого ст. 305 КК України:

- отруйними та сильнодіючими речовинами;
- інструментами та обладнанням, призначеними для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гришук В.К. Кримінальне право України : Загальна частина : [навч. посіб.] / В.К. Гришук – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2006 – 568 с.
2. Трайнин А.Н. Общее учение о составе преступления по советскому уголовному праву / А.Н. Трайнин – М. : Госюриздат, 1957. – 326 с.
3. Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления / В.Н. Кудрявцев – М. : Гос. изд-во юр. лит-ры. – 1960. – 244 с.
4. Курс советского уголовного права. Часть общая. – Т. 1. – Л. : Изд-во ЛГУ. – 1968. – 646 с.
5. Лашук С.В. Предмет злочину в кримінальному праві України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / С.В. Лашук. – К., 2005. – 20 с.
6. Музика А.А. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання : [монографія] / [А.А. Музика, С.В. Лашук]. – К. : ПАЛИВОДА А.В., 2011. – 192 с.
7. Тацій В.Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві України : [навч. посібник] / В.Я. Тацій. – Харків : УкрІЮА, 1994. – 76 с.
8. Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 10 від 07.03.95. – Ст. 60.
9. Закон України «Про лікарські засоби» // Відомості Верховної Ради України 1996. – № 22 від 28.05.96. – Ст. 86.
10. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. / за заг. ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Х. : Право, 2013. Т. 2 : Особлива частина / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. – 2013. – 1040 с.
11. Стрельцов Є.Л. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів: склад злочину: науково-практичний коментар / Є.Л. Стрельцов, А.М. Пritула. – О. : Фенікс, 2012. – 86 с.
12. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 03 червня 2005 року № 8 «Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил» // Вісник Верховного Суду України 2005. – № 6 від 25.06.2005.
13. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року № 4 «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» // Вісник Верховного Суду України 2002. – № 4 від 21.08.2002.
14. Сорока С.О. Контрабанда наркотичних засобів: проблеми протидії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / С.О. Сорока. – Л., 2010. – 20 с.
15. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 8-ме вид., перероб. і доп. – Х. : Фактор, 2011. – 1280 с.